

Bohumil Baxa

(1874 – 1942)

Bohumil Baxa se narodil 27. června 1874 v Sedlčanech v rodině řídicího učitele. Středoškolské vzdělání získal na akademickém gymnáziu v Praze, kde také v letech 1892 – 1897 studoval na právnické fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity. Už tehdy se začal zajímat o právní historii, nicméně v prvních letech po absolvování vysoké školy působil v soudní praxi a stal se okresním soudcem v Praze. Krátce navštěvoval univerzity ve Vídni a Heidelbergu. Studoval také na filosofické fakultě, kde byl žákem Jaromíra Čelakovského a kde v roce 1905 získal doktorát, v němž spatřoval nezbytný předpoklad pro právně-historické bádání. Již v tomto období zahájil i svoji publikační činnost. Vedle příspěvků do denního tisku zejména mladočeské strany, jejímž členem byl, začal pravidelně publikovat i odborné články (např. v Časopisu Muzea království českého, roč. 1906 *O přihlášení zemí koruny české k Německému Bundu*) a brzy též větší práce (*K dějinám veřejného práva v zemích koruny České*, Praha 1906; *Inkolát a indigenát v zemích koruny České od roku 1749 – 1848*, Praha 1908).

V roce 1909 se habilitoval na pražské právnické fakultě pro říšské dějiny rakouské a o pět let později ještě pro všeobecné a rakouské právo státní. V té době působil jako suplent na české technice v Praze, kde přednášel veřejné právo. Jak je tedy patrné, byly jeho odborné zájmy mnohostranné a vedle právní historie jej vždy přitahovala i politika, jejíž některé problémy se pokoušel teoreticky řešit zejména v letech před I. světovou válkou. Sem patří jeho práce *Parlamentarismus* (1913), která však zůstala jen u prvního dílu a kterou Baxa po válce důkladně přepracoval, doplnil a vydal pod rozšířeným názvem.

Nová kapitola v jeho vědeckém a samozřejmě i osobním životě se začala psát v roce 1919, kdy byla v Brně zřízena druhá česká univerzita, na jejíž právnickou fakultu byl jmenován jako řádný profesor dějin českého práva. Toto období patřilo nepochybně k nejplodnějším v Baxově životě z hlediska vědeckého, pedagogického i veřejného působení. Dvakrát zastával funkci děkana brněnské právnické fakulty, a to v letech 1923 – 1924 a 1933 – 1934, a v akademickém roce 1931 – 1932 byl rektorem Masarykovy univerzity. V oblasti svého odborného zájmu věnoval samozřejmě pozornost historicko-právnímu zkoumání a vydal mimo jiné *Dějiny práva na území republiky československé* (Brno 1935) nebo *Dějiny veřejného práva ve střední Evropě do roku 1848* (Brno 1926 a 1932). Z další Baxovy opravdu bohaté publikační činnosti si připomeneme alespoň články ze Sborníku věd právních a státních a Vědecké ročenky právnické fakulty Masarykovy university *Ústavní listinu republiky československé a vliv cizích ústav*, *Vývoj a dnešní soustava myšlenky zastupitelské ve sborech zákonodárných*, *Vzájemný poměr obou sněmoven při soustavě dvoukomorové*, a *Volební řády italské po světové válce*, obsáhlou monografií *Parlament a parlamentarismus I.* a aktuální práci *Zákon o župním zřízení a jeho nedostatky*.

Dodnes nejzajímavější historickoprávní prací Bohumila Baxy jsou zřejmě *Dějiny práva na území republiky československé* (Brno 1935). Ze státovědeckých prací je třeba vyzvednout zmíněnou nedokončenou (ale jinak ucelenou) práci *Parlament a parlamentarismus* (I. díl, Praha 1924), v jejímž publikovaném prvním dílu poměrně podrobně popsal vývoj parlamentarismu v Anglii, Francii a habsburské monarchii, pojednal o povaze, složení a působnosti parlamentů a charakterizoval československý parlament. Baxa se ovšem zúčastnil také zpracování *Slovníku veřejného práva československého*, jednoho z nejvýznamnějších

právnických děl meziválečného Československa, pro které připravil heslo *Ministr*. Historickým výkladem přispěl také do známého Sedláčkova a Roučkova komentáře k všeobecnému občanskému zákoníku. Četné populárně koncipované články uveřejňoval ve vlivných časopisech, jako byl Parlament a Moderní stát a také i v denním tisku.

Profesor Baxa do svých historickoprávních prací promítal poznatky ze státovědy a starší instituce hodnotil očima znalce moderních ústav, naopak jeho státovědecké a politické studie odrážejí jeho dokonalou znalost historie. Právněhistorické bádání, jemuž se především věnoval v mladších letech, u něj postupně ustoupilo do pozadí a začaly spíše dominovat práce z druhé oblasti, v níž se habilitoval v Praze na začátku první světové války – z oblasti státního práva. V nich mohl uplatnit nejen své vědomosti, ale také zkušenosti praktického politika působícího v parlamentu. Neznamena to však, že by právní historii opustil. Dokladem toho je zejména důkladná práce na učebnici československých právních dějin. Baxovy historickoprávní i státovědecké studie vždy představovaly jeden z důležitých pramenů poznání pro české a slovenské právní historiky, věnující se novějšímu období. Jeho práce z oblasti státovědy a teorie politiky v posledních dvou desetiletích znovu nabyly na zajímavosti i pro konstitucionalisty.

Baxovy přednášky hodnotili studenti jako věcné, jasné a přehledné. Potvrzují to i názory jeho žáků a pozdějších profesorů Vladimíra Kubeše (Dějiny myšlení o státu a právu ve 20. století se zřetelem k Moravě a zvláště Brnu. I.) a Hynka Bulína (Vzpomínky na profesora Bohumila Baxu in Aktuální otázky československého konstitucionalismu). Stylem své práce ovšem Bohumil Baxa nebyl žádný novátor a zůstával věrný postupům svých učitelů. Neoslovovaly jej tedy moderní problémy poznávání práva a hlásil se k tradičnímu pozitivistickému směru.

Pedagogické působení Bohumila Baxy se neomezovalo jen na Brno. Od roku 1923 přednášel i na Vysoké škole obchodní v Praze a v roce 1928 začal působit též na Svobodné škole politických nauk.

Baxovy odborné kvality odráželo členství v řadě učených a vědeckých institucí, mezi nimiž najdeme pařížský Institut international d'histoire constitutionelle, Société de législation a Comité exécutif de Coopération Européene, jehož byl místopředsedou, Československou společnost pro studium národnostních otázek a Královskou českou společností nauk.

Jak jsme se toho již několikrát dotkli, rozsáhlé bylo také Baxovo působení v oblasti politického a veřejného života. Po vzniku samostatné republiky působil jako expert revolučního Národního shromáždění pro parlamentní jednacích řády. Národně demokratickou stranu zastupoval v letech 1925 – 1929 v Senátu Národního shromáždění, kde zastával funkci místopředsedy imunitního a ústavně právního výboru. V roce 1932 jej Masarykova univerzita delegovala do Národní rady Československé. Byl předsedou československé sekce Meziparlamentní unie Společnosti národů.

Jednou z významných oblastí jeho veřejné angažovanosti, kde mohl uplatnit své odborné znalosti, byla problematika veřejné správy (již zmíněná publikace *Zákon o župním zřízení a jeho nedostatky*, Praha 1922). I když se v dalších letech již veřejně diskusí o organizaci veřejné správy neúčastnil, jeho poznatky a argumenty využila zejména národně demokratická strana, která společně se stranou lidovou a agrární v roce 1927 prosadila zrušení župního zákona a jeho nahrazení tzv. organizačním zákonem, který znamenal návrat k zemskému zřízení.

Mnichovský diktát, fašizující se druhá republika a konečně okupace a vznik potupného Protektorátu Čechy a Morava znamenaly pro Bohumila Baxu jako zapřísáhlého demokrata ohromný otřes. Nečinnost nebyla typickou vlastností Baxy, a tak se i v těchto těžkých chvílích zapojil do práce.

Počátek okupace jej zastihl na brněnské právnické fakultě, ale koncem letního semestru školního roku 1938/1939 byl penzionován a vrátil se do Prahy. Zde se stal předsedou Ústředí veřejných zaměstnanců, koordinačního orgánu odborové jednoty úředníků a zaměstnanců státních podniků, orgánů a institucí, učitelů, státních penzistů apod. Řada členů vedení této organizace odmítla kolaborovat s okupanty a naopak se zapojila, zejména prostřednictvím organizací Petiční výbor Věrní zůstaneme a Obroda národa, do odboje. Mezi nimi byl i Bohumil Baxa. Jeho předcházející politická orientace, v níž dominoval prvek upřímného vlastenectví, ovšem na něj brzy upoutal pozornost gestapa. V dubnu 1941 byl zbaven funkce předsedy Ústředí veřejných zaměstnanců, ale ani potom jej nacistická policie nepustila ze zřetele. V tragických týdnech heydrichiády byl 5. června 1942 nacistickým stanným soudem odsouzen k trestu smrti a téhož dne v Praze popraven.

Baxovy zásluhy z odbojové činnosti byly in memoriam oceněny udělením československého válečného kříže, který převzal rektor Masarykovy univerzity na slavnostním shromáždění konaném v Brně na náměstí Svobody 8. května 1946.

Prameny:

Archív MU v Brně

BULÍN, H.: *Vzpomínky na profesora Bohumila Baxu*. In: Aktuální otázky českého a československého konstitucionalismu (Sborník příspěvků z vědecké konference věnované prof. JUDr. Bohumilu Baxovi). Brno: Masarykova univerzita 1993, s. 189n. (ISBN 80-210-0619-6)

KADLECOVÁ, M.: *Bohumil Baxa*. In: Antologie české právní vědy, Praha: Univerzita Karlova 1993, s. 216 – 219. (ISBN 80-7066-697-8)

KADLECOVÁ, M.: *Bohumil Baxa*. In: Antologie československé právní vědy v meziválečném období (1918 – 1938). Praha: Linde 2009. (ISBN 978-80-7201-750-8)

KNOZ, T.: *Přehled hlavní publikační činnosti Bohumila Baxy*. Aktuální otázky českého a československého konstitucionalismu (Sborník příspěvků z vědecké konference věnované prof. JUDr. Bohumilu Baxovi). Brno: Masarykova univerzita 1993, s. 213n. (ISBN 80-210-0619-6)

PAVLÍČEK, V.: *Názory B. Baxy na politické strany, hodnoty demokracie a naše současnost*. In: Aktuální otázky českého a československého konstitucionalismu (Sborník příspěvků z vědecké konference věnované prof. JUDr. Bohumilu Baxovi). Brno: Masarykova univerzita 1993, s. 197n. (ISBN 80-210-0619-6)

SHELLE, K.: *Nad některými názory prof. JUDr. PhDr. Bohumila Baxy*, Správní právo, 25, 1992, č. 7, s. 44 - 47. (ISSN 0139-6005)

SCHELLE, K. – KADLECOVÁ, M. – KNOZ, T.: *Život a dílo prof. JUDr. Bohumila Baxy*. Právnícké sešity, č. 34. Brno: Masarykova univerzita 1993, 11 s. (ISBN 80-210-0654-4)

SCHELLE, K.: *Názory prof. JUDr. PhDr. Bohumila Baxy na organizaci veřejné správy*. In: Aktuální otázky českého a československého konstitucionalismu (Sborník příspěvků z vědecké konference věnované prof. JUDr. Bohumilu Baxovi). Brno: Masarykova univerzita 1993, s. 209n. (ISBN 80-210-0619-6)

SCHELLE, K. – KADLECOVÁ, M.: *Vzpomínka na prof. JUDr. Bohumila Baxu*, Časopis pro právní vědu a praxi, 2, 1994, č. 4, s. 180 - 183. (ISSN 1210-9126)

SCHELLE, K.: *Prof. JUDr. Bohumil Baxa*, Universitas, 39, 2007, č. 4, s. 41 – 42. (ISSN 1211-3384)

VOJÁČEK, L.: *První pražští učitelé na brněnské právnické fakultě*. In: *Právněhistorické studie* č. 39, Praha: Karolinum 2007, s. 209 – 220.